«ТА ПИШІТЬ ХОЧ В ООН!!!» А МОЖЕ Й ДІЙСНО?

Віталій Місяць, ХОГО «Подільська правова ліга»

Не один раз доводилось чути від наших чиновників у відповідь на заклик дотримуватись вимог закону у своїй роботі: «Та пиши хоч в ООН! Мені байдуже!»

А дійсно, чи може ця організація ефективно захистити наші права у конкретній справі?

В разі свавілля з боку міліції, інших правоохоронних органів, порушення права на справедливий і публічний розгляд справи компетентним, незалежним і безстороннім судом, виявлення фактів расової дискримінації, порушення прав осіб з інвалідністю?

Виявляється - так! Проте механізми подання індивідуальних скарг до договірних органів ООН маловідомі в нашій державі не те що серед простих громадян, а й серед юристів-практиків, та що там казати - і серед правозахисників також.

Для тих недержавних організацій, які працюють над вирішенням складних питань у сфері прав людини [...] застосування багатогранних механізмів ООН може стати потужною зброєю, яку, однак, треба застосовувати наполегливо і регулярно.

Лариса Кравченко, Всеукраїнська громадська організація «Коаліція захисту прав інвалідів та осіб із інтелектуальною недостатністю»

Отже, на сьогодні сім міжнародних договорів передбачають можливість подання індивідуальних скарг до договірних органів ООН з прав людини:

1. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права відповідно до Першого факультативного протоколу для нього (набув чинності для України з 23 березня 1976 року).

2. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (ст.22 Конвенції). Була ратифікована Україною 26 січня 1987 року.

3. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок відповідно до Факультативного протоколу до неї. Конвенція набула чинності для України з 3 вересня 1981 року, а Факультативний протокол - 1 січня 1999 року.

4. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації (ст.14 Міжнародної конвенції). Набула чинності для України з 7 квітня 1969 року.

5. Міжнародна конвенція про захист прав трудящих-мігрантів від 18 грудня 1990 року (ст.77 Конвенції) . На жаль, Конвенція ще не набрала чинності.

6. Конвенція про права інвалідів відповідно до Факультативного протоколу до неї. Набрала чинності для України 6 березня 2010 року.

7. Міжнародна конвенція про захист усіх осіб від насильницьких зникнень від 20.12.2006. На жаль, Україна не приєдналась до цієї Конвенції.

Скарги можуть подаватись як безпосередньо особою, яка постраждала від порушення прав людини так і уповноваженими третіми особами: юристами, неурядовими організаціями, професійними спілками, тощо.

Основні вимоги до скарги

Ратифікація Україною відповідного міжнародного договору. Це означає, що індивідуальна скарга в рамках міжнародного договору з прав людини може бути подана лише у разі ратифікації Україною відповідного договору та визнання нашою державою компетенції договірного органу на розгляд індивідуальних скарг.

Нагадаємо, що Україна станом на листопад 2011 року є учасником п'яти міжнародних договорів, що передбачають можливість подання індивідуальних скарг: i) Міжнародного пакту про громадянські та політичні права; ii) Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання; iii) Конвенції про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок; iv) Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації; v) Конвенції про права інвалідів.

Механізми захисту прав людини, які пропонує ООН, відкриває перспективи надання професійних консультацій людям, які звертаються по правову допомогу. Часто заявники не можуть домогтися справедливості, хоч вичерпали усі засоби захисту у рамках національного законодавства. І не завжди їхні проблеми є прийнятними з точки зору звернення до Європейського суду. Отже, можна використовувати механізми звернення до ООН, зокрема подачі індивідуальних скарг.

Кушнерик Ольга, Українська Гельсінська спілка з прав людини; «Гельсінська ініціатива XXI» м. Тернопіль.

Оскарженню підлягають *конкретні факти порушень щодо конкретної особи, чи групи осіб.* Механізм подання індивідуальних скарг застосовується для оскарження порушень прав визначеної особи (осіб). Цей механізм, як правило, не застосовується до повідомлень про систематичні порушення прав людини. Для цього в системі ООН існують інші механізми, як то УПО, спеціальні процедури, скарги до Ради з прав людини, тощо.

Вичерпання внутрішніх засобів правового захисту. Подібно до умов прийнятності справ до Європейського суду з прав людини процедура подачі скарг до договірних органів ООН також передбачає можливість подання

скарги лише після вичерпання всіх внутрішніх засобів правового захисту. Тобто до подання скарги до ООН справа має пройти всі внутрішні щаблі судової системи чи адміністративні інстанції в розумний строк. Це правило не застосовується, коли внутрішні процедури правового захисту є неефективними чи невиправдано затягнутими. Звичайно ці поняття є оціночними і в кожній конкретній справі розглядаються окремо. На мою думку, деякі процедури у нашій судовій системі є недопустимо тривалими, що могли б давати право на подання скарги з порушенням правила вичерпання внутрішніх засобів правового захисту. Наприклад, тривалий процес (кілька років) розгляду в судах апеляційної та касаційної інстанції скарг щодо виплати надбавок до пенсії «дітям війни».

Більшість отриманої інформації було для мене несподіваним відкриттям, адже організація, яку я очолюю, працює, використовуючи державні правові механізми. Іншими словами, ми прагнемо запустити ті механізми, які не працюють. Правозахисний підхід є тим механізмом, який можна ефективно використовувати в своїй діяльності.

Тетяна Баранцова, Луганська громадська організація «Асоціація молодих інвалідів Східного Донбасу - Схід»

Коли скарга подається *від імені жертви* іншою приватною особою, чи організацією необхідно також подавати докази того, що жертва дала письмову згоду на подання скарги в формі «довіреності» чи «права вживати заходів». Цей документ не потребує додаткового підтвердження його достовірності на кшталт нотаріального посвідчення, а може бути наданий жертвою в простій письмовій формі. Зауважу, що письмова згода не вимагається, якщо існують достатні підстави вважати, що її неможливо отримати в даних умовах.

Якщо справа вже розглядалась в іншому органі ООН або в рамках судової процедури в міжнародній чи регіональній організації, за загальним правилом така справа не може розглядатись договірним органом ООН. Але якщо скарга до цього розглядалась і була відхилена Європейським судом з прав людини в деяких випадках може бути розглянута договірним органом ООН.

Форма скарги. Скарга подається в письмовій формі на одній з робочих мов договірного органу (як правило, це - англійська, арабська, іспанська, китайська, російська та французька мови). ООН рекомендує використовувати типові форми скарг, які можна знайти на веб-сайті Управління Верховного комісара ООН з прав людини www.ohchr.org, однак можна подавати скаргу і в довільній формі головне, щоб вона містила наступну інформацію:

- Основні персональні дані про особу, чиї права ймовірно порушені (ПІБ, громадянство, дата народження);
- Назва держави-учасника, проти якої подається скарга;
- Детальне викладення фактів, на яких базується скарга, подані в хронологічному порядку;
- Інформація про дії щодо захисту своїх прав в судах, чи будь-які ефективні адміністративні засоби захисту, що свідчить про використання скаржником всіх національних засобів захисту своїх прав;
- Докази того чому обставини даної справи являють собою порушення прав людини, гарантованих договором із посиланням на відповідні статті договору;
- Всі документи, що підтверджують аргументацію скарги (рішення суду тощо);
- Копії текстів відповідних національних законодавчих актів.

Зверніть увагу, що повідомлення, які містять образливі вислови не розглядаються.

Часові рамки. Скарги до договірних органів ООН слід подавати якомога швидше після ймовірного порушення і після того як були вичерпані національні засоби правового захисту. Разом з тим, лише Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації передбачає обмеження в часі для подання скарги. Так, скарги в рамках цієї Конвенції можуть бути подані не пізніше шести місяців з моменту прийняття остаточного рішення по справі національним органом влади.

Кожен комітет вправі направити державі заклик до негайних дій в формі тимчасових заходів, якщо існує вірогідність, що інтересам скаржника може бути завдано непоправної шкоди. Тому рекомендується щоб особи, які направляють скаргу, звертали на це особливу увагу.

Куди подавати скаргу. Скарга подається до відповідного договірного органу ООН, який уповноважений здійснювати нагляд за виконанням відповідного міжнародного договору. Зокрема:

Назва міжнародного договору	Найменування договірного органу, який уповноважений розглядати справу
Міжнародний пакт про громадянські та політичні права	Комітет з прав людини
Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання	Комітет проти катувань
Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок	Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок
Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації	Комітет з ліквідації всіх форм расової дискримінації
Конвенція про права інвалідів	Комітет з прав інвалідів

Скарги слід направляти за адресою:
Petitions Team
Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights
Palais des Nations
8-14, avenue de la Paix
CH-1211 Geneva 10 – Switzerland
Факс: +41 (0)229179022
E-mail: tb-petitions@ohchr.org

На поштовому конверті завжди вказуйте, до якого саме комітету направляється скарга.

Стаття підготовлена за матеріалами навчальної поїздки українських правозахисників та активістів громадянського суспільства до офісу ООН в Женеві, яка стала можливою завдяки фінансовій та організаційній підтримці проекту ПРООН «Розвиток громадянського суспільства». При написанні статті використаний посібник «Как работать по программе ООН в области прав человека: Справочник для гражданского общества». – Женева: Управление Верховного комиссара ООН по правам человека, 2008.

Дуже корисними були зустрічі, присвячені спеціальним процедурам Ради ООН з прав людини. Звернення до тематичних Спеціальних доповідачів може стати дієвим інструментом для українських правозахисних НУО.

Марина Цапок, Всеукраїнська молодіжна організація «Фундація регіональних ініціатив»